

A magyar időszi kiadványok cikkei a bibliográfiai adatbázisokban

Murányi Péter 2004-ben megvédett doktori (PhD) értekezését jelentette meg a Savaria University Press Kiadó, 2007-es impresszummal. Érdemes rögtön azzal kezdeni, hogy bár most már 2008-at írunk, és a tanulmány lassan négy éve született, mit sem veszített jelentőségéből és – hozzá kell tenni – időszerűségéből; feltétlenül érdemes arra, hogy tartalmát a szélesebb szakmai közönség is részletesen megismerje, hiszen olyan témáról szól, amely a hazai könyvtári dokumentum- és információfeltáró munka egyik leglényegesebb kérdését érinti: a hazai cikkanyag bibliográfiai feltárását, feldolgozását.

Bár a problémakör régi keletű, mondhatni örökzöld, hiszen a szerző előzményként említi, hogy már az 1961-es gödöllői bibliográfiai munkaértekezleten felmerült a bibliográfiai munka tervszerűségének, majd országos koordinálásának kérdése, manapság, az informatika fejlődésének jelenlegi szakaszában, a bibliográfiai adatbázisok jobbára egymástól függetlenül történő születésének, majd „elhalásának” idején a kérdés egyre nagyobb jelentőséggel vetődik fel. Az ugyanis a szakirodalmi tájékoztatás alapvető kérdése, hogy a hazai felhasználók – kutatók, olvasók, tanulók vagy egyszerűen csak érdeklődők – honnan és miképpen tudnak tájékozódni a különféle szakterületek hazai szerzőktől megjelent cikkanyagáról, és (mint erről még később részletesebben is szó lesz) a folyóiratokban, heti- és napilapokban megjelent szépirodalmi publikációkról, kapnak-e és mennyire kapnak megbízható képet, legalább megközelítő teljességű feltárást. Ezzel a feltáró munkával szorosan összefügg a hazai szerzők cikkeinek külföldi adatbázisokban való megjelenése, amelynek mértéke – talán mondani sem kell – fontos mutatója lehet a magyar tudományosság külföldi meg- és elismerésének, megítélésének.

Nagyon is összetett, szerteágazó tehát az a kérdéskör, amelynek a vizsgálatára Murányi Péter dolgozatában vállalkozott, ám elsődleges céljának a hazai cikkanyag hazai felhasználók részére való feltárásának vizsgálatát tekintette, különös tekintettel e feltáró munka jövőbeli kilátásaira. Ehhez előljáróban, mintegy bevezetesként foglalkozik a bibliográfiákat és ma már szükségszerűen az adatbázisokat is áttekintő másodfokú bibliográfia égető szükségességével, illetve a dolgozat fő témáját képező adatbázisok elemzésének szempontjaival. Áttekinti fejlődésük legújabb tendenciáit, illetve a szakirodalom alapján számba veszi az adatbázisokkal szemben támasztható elvárásokat, követelményeket.

Arról, hogy milyen a magyar cikkanyag nemzetközi szakirodalomban való feltárása, a DIALOG adatbázis-szolgáltató központban végzett vizsgálódások alapján ad képet. Ez a vizsgálat nem csak arra világított rá, milyen mértékben, milyen súllyal van jelen a magyar szakirodalom a külföldi adatbázisokban szakterületenként, illetve más nyelvek szakirodalmához képest, de arra is megpróbált választ adni, hogy vannak-e olyan szakterületek, ahol a nemzetközi feldolgozottság kiválthatja a hazai feltárást, illetve a külföldi adatbázisokban hazai szempontból mélyen alulreprezentált tudományterületeken mit lehet tenni a magyar szakirodalom jelenlétének növelése érdekében. A szerző leszögezi, hogy „a humán- és társadalomtudományok terén még az angol nyelvű szakfolyóiratok esetében is elsősorban nekünk kell biztosítani a feltártságot”.

A dolgozatnak fontos részét képezi annak megállapítása, hogy a hazai időszi kiadványok közül melyeket tárják fel rendszeresen, akár többszörösen is, azaz annak kimutatása, hogy bizonyos folyóiratok cikkei több adatbázisban is szerepelnek, illetve annak feltérképezése, hogy melyek azok, amelyek egyetlen adatbázisba sem kerültek be. A hazai periodikatermés teljes körének vizsgálata természetesen meghaladta volna e dolgozat kereteit, éppen ezért a szerző a periodikumoknak az adatbázisokkal való összevetéséhez – mivel elsősorban a jövőbeli feltárás lehetőségeit kereste – az MNB Időszi

Kiadványok Bibliográfiája 2001. évi összefoglaló kötetét vette alapul.

A könyvtárak remélt jövődöbeli együttműködése, a feltáró munka egyre fontosabbnak látó országos szintű összehangolása érdekében alapos és eléggé fel nem becsülhető munkát végzett el Murányi Péter. Azt nézte meg tudományterületről tudományterületre, adatbázisról adatbázisra haladva, hogy mennyire egységes, illetve különböző a cikkek feldolgozása a különféle adatbázisokban, illetve elemezte és összevetette a különféle adatbázisokban való keresés és böngészés lehetőségeit (pl. a Magyar Mezőgazdasági Bibliográfiában, a Magyar Orvosi Bibliográfiában, a BME OMIKK adatbázisaiban, az Országos Széchényi Könyvtár IKER és MANCI adatbázisaiban, az Országos Idegennyelvű Könyvtár (OIK), az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum (OPKM), az Országgyűlési Könyvtár és a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár (FSZEK) adatbázisaiban).

A témával érdemben foglalkozóknak, a hazai cikkanyag feltárásának rendszeréről gondolkodóknak a legtanulságosabbak – a témában tájékozatlanabbak számára talán nehezen áttekinthető, de a szakembernek annál hasznosabb –, a legsokatmondóbbak az összehasonlító táblázatok, amelyek a kötetben, illetve a CD-ROM mellékletben tanulmányozhatók. Táblázatokban mutatja be a szerző egyfelől az MNB Időszaki Kiadványok Bibliográfiájában alkalmazott szakcsoportosítás szerint besorolt lapok egy részének többszörös feltártságát, illetve azt, hogy a szakcsoportokba sorolt folyóiratokból milyen arányban kerültek be rekordok a vizsgált adatbázisokba. A dolgozat fő részében ennek a vizsgálatnak az összegzését olvashatjuk, ezt követően mélyed el azután a szerző az egyes adatbázisok és szakterületek tartalmának elemzésében, illetve az egyes adatbázisok összehasonlításában.

Először az alkalmazott tudományi adatbázisokat vizsgálja (ez a szakterület nem tartozik az MNB IKR– Magyar Nemzeti Bibliográfia Időszaki Kiadványok Repertóriumára – „gyűjtőkörébe”), majd a Magyar Nemzeti Bibliográfia rendszerében is feltárt természettudományi és társadalomtudományi területekhez sorolt folyóiratok cikkanyagát veszi górcső alá. Összehasonlító táblázatokban mutatja be a különféle adatbázisokban az egyes folyóiratokból származó cikkek számát (pl. földrajzi, földtani folyóiratokét, pe-

Könyvrendőrséggel küzdének az olcsó könyvek ellen

A Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesülete (MKKE) májusban írta meg a könyvpiacot szabályozni hivatott törvényjavaslatát, amelyről a könyvhét előtt tartottak nyilvános vitanapot: a frissen megjelent könyveket 180 napig maximum 10 százalékos kedvezménnyel lehetne értékesíteni, az árat a kiadó és a kereskedő közösen határozná meg. A tervezett szabályozással a magyar könyvpiac a német mintát követné, Németországban ugyanis 18 hónapig nem lehet leszállítani a könyvek árát. Az MKKE a tervezet szerint hatósági pozícióba kerülhet, ők felügyelnék, hogy mindenki betartja-e a szabályokat. A probléma, hogy az MKKE-ben kisebb és nagyobb kiadók vegyesen találhatóak, de a kisebb kiadók vezetői félnek az Alexandrától és a hozzá hasonló nagyoktól. Ezért nem állnak ki velük szemben, inkább lenyelik a kedvezőtlen árreceptet és a bekért példányszámokat, mert „ha Matyi megsértődik, akkor lehúzzhatjuk a rolót.”

A tervezet mellett lépett fel az Alexandra, a Libri, valamint a Lira és Lant. (*Index.hu*)

dagógiai, jogi és könyvtártudományi folyóiratokét), közli az évenként feldolgozott tételszámot (az 1980-as évek végétől általában 2002-ig), illetve nyomon követi bizonyos cikkek feltártságát (ez utóbbit elsősorban a következő fejezet tárgyát képező irodalmi adatbázisokban).

Az MNB Sajtórepertóriumában és a FSZEK Irodalmi adatbázisában szereplő folyóiratok feldolgozottságának összehasonlító táblázatai azt tanúsítják, hogy az irodalomtudomány és a magyar irodalomhoz valamilyen módon kapcsolódó szakterületek anyagának feltárása a legszélesebb körű, sőt itt található a legtöbb átfedés a cikkek feldolgozásában. Ugyanakkor ezzel párhuzamosan jelentős hiányosságok is mutatkoznak, különösen a szépirodalmi anyag és a recenziók feltárása tekintetében. A szerző – jelentőségéhez méltóan – kiemelten foglalkozik ezzel a kérdéskörrel: az irodalmi adatbázisokkal, illetve az irodalmi folyóiratokban megjelent cikkanyag feltártságával (az OIK Műfordítás adatbázisa, a Szépirodalmi Figyelő Szépirodalmi bibliográfiája, valamint a WebKat szépirodalmi anyaga alapján), és különösen a recenzióirodalom feltáratlanságát kifogásolja. Ez utóbbi fontosságát és a

hiányosságokat illusztrálva Kertész Imre Sorstalanság című regényének hazai „fogadtatásáról” szóló szakirodalmat, a regényről szóló kritikákat keresett, majd három, nem irodalmi tárgyú könyv recenzióit igyekezett megtalálni (Gyurgyák János: Zsidókérdés Magyarországon; Az olvasás kultúrtörténete a nyugati világban; Földényi F. László: Veronika kendője), és szomorú eredményre jutott a tájékozódás forrásait illetően. Éppen ezért olyan külföldi példákat (Book Review Index; Book Review Digest Plus) mutat be a hazai helyzettel való összehasonlításként, amelyek lehetséges mintaként számításba jöhetnek a hazai megoldások kialakítása során.

2003-ban, amikor a szerző épp vizsgálatát folytatta, újabb fontos tájékoztatási eszköz lezárásáról adtak hírt a hazai szakmai fórumok: 2002-es tárgyévvel megszűnt a Magyar Nemzeti Bibliográfia Időszaki Kiadványok Repertórium. Ennek a tájékoztatási eszköznek a vizsgálatára különös figyelmet fordít Murányi Péter. Nem csak a feldolgozásbeli átfedéseket mutatja ki más adatbázisokkal, hanem azokra a hiányosságokra, veszteségekre is figyelmeztet, amelyeket az MNB IKR megszűnése okozhat a hazai cikkfeltárás rendszerében.

Letartóztatás könyvtári késedelemért

Könyvtári késedelemért tartóztatott le és vett bűnügyi nyilvántartásba a rendőrség egy fiatal nőt az Egyesült Államokban. A hölgy két – nem túl értékes – könyvet nem vitt vissza időre, és nem foglalkozott a könyvtár felszólító leveleivel, sem pedig az utolsó cseppel a pohárban: a bírósági idézéssel. Ezért aztán igencsak meglepődött, amikor otthonába becsengettek a rendőrök letartóztatási parancsal, megbilincselték és elvitték a rendőrségre, ahol ujjlenyomatokat vettek tőle és lefényképezték szemből, profilból, ahogy minden bűnözőt szokás. A nőnek végül 30 dollárjába került a könyvtári bírság. (MTI)

A dolgozat utolsó fejezete a tanulságok összefoglalása, a problémák jövőbeli megoldására irányuló elképzelések, a továbbfejlesztésre vonatkozó feladatok megfogalmazása. Tapasztalatai, elemzései és vizsgálatai alapján az alábbi kérdéseket tartja a legfontosabbnak a szerző: a megoldási lehetőségek kimunkálása során figyelemmel kell lenni az átfedések problémájára; ki kell dolgozni a könyvtárak/adatbázisok közötti együttműködés szempontjait; meg kell vizsgálni az együttműködők között a műfaj szerinti felosztás lehetőségeit; ugyancsak meg kell vizsgálni az egymástól elszigetelten működő adatbázisok helyett az adatbázis-rendszerben történő feltárás lehetőségét; ennek során pedig figyelembe kell venni a technológiai trendeket; továbbá szükség van a különböző típusú dokumentumok integrált feltárására is.

Gondolatébresztő és alapos munka Murányi Péter tanulmánya, amely szükségszerűen egy adott időpontban vizsgálja a magyar időszak kiadványok cikkei feltárásának helyzetét, és ebben a tekintetben a lehető legnagyobb pontossággal járt el. Éppen a szerző problémaérzékenységét, a téma időszerűségét, egyben a helyzet változékonyságát mutatja az a fejlemény, amely a dolgozatba természetesen nem kerülhetett bele: 2008-ban megkezdte működését az OSZK-ban a hazai könyvtárak kooperációját is lehetővé tevő HUMANUS adatbázis a humántudományi területen. Murányi Péter tartalmát tekintve hiánypótlónak tekinthető kötetével kapcsolatosan a tanulmány tartalmában elmélyedni szándékozó olvasónak legfeljebb a kiadványszerkesztéssel kapcsolatosan lehet apró kritikai észrevétele: a számadatok áttekinthetősége érdekében érdemes lett volna a táblázatok fejléceit a több oldalra áthúzó táblázatok esetekben megismételni.

A szerző összehasonlító elemzésével rendkívül fontos munkát végzett el, dolgozatát érdemes mindenkinek figyelmébe ajánlani, akit érdekel a hazai cikkfeltárás és a könyvtári tájékoztató munka jövője, foglalkoztatnak a hazai adatbázisok összehangolásának, fejlesztésének kérdései.

Hölgyesi Györgyi

Murányi Péter: A magyar időszak kiadványok cikkei a magyar és a külföldi adatbázisokban. Savaria University Press, Szombathely, 2007. 242 p. + CD-ROM melléklet. (Doktori [PHD-]értekezések a Savaria University Pressnél.)